

ւորութեան մէջ և ապա նրանով որ այդ քրիստոնէական ճշմարտութիւնը փիլիսոփայական—կրօնական եղանակով արտայայտուանդրանիկ փորձերից մէկն է:

Թարգմ. Յ. Վ.

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԲՐՈՆԻԿԱՆ

ՆԱԹՈՂԻՆ ԵՎԾՂԵՑԻ

—Լեւոն ԺԳ. պապը հայ կաթողիկէների կաթողիկոս գերապայծառ Աղաբանին դարձեալ 20,000 ֆրանկ է ուղարկել իրրե նպատ փոքր Ասիայի հալածուած հայ քրիստոնէաներին: Սրանով պապի ուղարկած նպատի գումարը կը հասնի 70,000 ֆրանկի: Ուրախալի է, որ հարիւր հազարաւոր հայ կաթողիկոսներին ոգտին զոնէ այդքան նպատ է ուղարկուում որովհետեւ մինչև ցարդ Եւրոպայի ցամաքային երկրներից այդ առաջին նպատն է յօգուտ հալածեալ հայերի, Եւրոպայի ցամաքի ժողովուրդները կարծես թէ քրիստոնէական և մարդասիրական զգացմանց անգամ չեն արժանացնում հայերին մինչև իսկ այն վայրկենին, երբ նրանց ականջին հնչում են. «ի սէր մարդկութեան և ի սէր քրիստոնէութեան օգնեցէք մեզ, 100,000 հոգի կոտորուել են մեզնից և 500,000 սոված, անտուն և ցրտի ու հիւանդութիւնների ներ մատնուած» (Allgem. Zeit.):

—Բողոքոյի իշխան Ֆերդինանդ Վորուրդի որդու հաւատափոխութեան խնդիրը պապի կողմից ընդդիմութեան է հանդիպում: Ինչպէս լրագիրներն հաղորդում են, պապն սպառնացել է Ֆերդինանդին բանադրելու: Մի այլ աղբիւրից հաղորդում են, որ պապն համաձայն է թող տալու Բորիս իշխանին օրթոդոքս մկրտուելու, եթէ միայն բոլղարական եկեղեցին Հոռոմի գերիշխանութիւնն ընդունի և Ունիա յի մէջ մտնի կաթողիկէ եկեղեցու հետ:

—Վաթիկի եկեղեցուն ամենայն տեսակ մեղադրանք յարմարեցնում են, սակայն ոչ երբէք եռանդի պակասութիւն. ահա մի օրինակ ևս. հազիւ հրատարակուեց տիեզերական պատրիարքի շրջաբերական պատասխանը պապին, որ արդէն լոյս տեսաւ դրա հերքումն: Այդ հերքման տետրը ծախուում է այժմ 4. Պոլսի բանուկ փողոցներում և յոյն եկեղեցիների բակերում:

—Պապի միաբարական ձգտումների ընդդէմ հետզհետեւ առաջ են բերում այնպիսի ծանրակշիռ փաստեր, որոնք ամենեւին չեն համաձայնում Լեւոն ԺԳ. ի խաղաղասիրական կոչումներին: Աւստրիոյ

կայսրութեան բոլոր կողմերից միաբանական ժողովրդների կողմից անասելի տրտուներ են լինում օրթոդոքս միաբանական ուսմանները, ներքոգողիւնացիք և Բոսնիացիք յիսուսականների ծանկերին են մատնուած և դրանք արդէն քայլ առ քայլ ոչնչացնում են այդ ժողովրդների եկեղեցական ինքնուրոյնութիւնները: Գալիցիայի առաջնորդ Սեմբրատովիչ մետրոպոլիտն իւր մեծամեծ ծառայութեանց համար, որ ցոյց է տուել պապական եկեղեցուն, արժանացել ծիրանաւորութեան:

Միաբանական եկեղեցու գլխին եկած փորձանքների մասին նոյն իսկ կաթողիկէները չեն քաշուում պատմելու: Լաւիսի և Ռամբոյի խմբագրութեամբ վերջին տարիներս հրատարակուող վերին աստիճանի հետաքրքրական ընդհանուր պատմութեան մէջ (Histoire generale du IV Siecle à nos jours, ed. par Lavissee et Rambaud. T. V. Paris 1895 եր. 720 և 721) յառաջ է բերուած այն սոսկալի հալածանքների նկարագիրը, որ կրել են կաթողիկէ եկեղեցու հետ միացած օրթոդոքսները: Այս հալածանքները ոչ մի կերպով տարբեր չեն հուգենոտների կրած հալածանքներից, կամ նոյն իսկ հալածանքներից, որ այսօր հայ քրիստոնէաներն են կրում: Ցաճկաստանում: Մեր եկեղեցուց բռնի խլած 40,000 հայերի կրած հալածանքները այդ շրջաններին էին և յայտնի են մեր եկեղեցական պատմութեան մէջ, «Նիկոյ Թորոսովիչ» պատմութեան անունով:

—Այս տարի յուլիսի 6-ին լրացաւ պապական եկեղեցու վերջին ժողովի 25-ամեակը: Եկեղեցական թերթերը հետաքրքրական տեղեկութիւններ են հաղորդում այդ ժողովի մասին: Պիոս պապը մինչև անսխալականութեան վարդապետութեան ժողովը գումարելը 2 տարի շարունակ եպիսկոպոսների թիւն սկսաւ շատացնել, բայց որովհետեւ թեմեր չը կային, ուստի այդ եպիսկոպոսները ձեռնադրուում էին in partibus infidelium (ի բաժնի հեթանոսաց), և ինչպէս ծագրելով ասում էին այն ժամանակ, այդ եպիսկոպոսների թեմերը լուսնի վերայ էին: Վատիկանի ժողովին մատնակից էին 770 եպիսկոպոս, որոնցից 300 հոգի պապին էին ուժիկ ստանում: Իտալացի եպիսկոպոսների թիւն էր 276, որից պապի թեմից միայն 143 եպիսկոպոս 2¹/₂, միլիոն ժողովրդի համար, մինչև Եւրոպական բոլոր միւս կաթողիկէների կողմից ներկայ էին 156 եպիսկոպոս միայն:

—Այս տարի սեպտեմբերի 3—8 Բրիւսսէլում տեղի ունեցաւ «Երբ որդ միջազգային կաթողիկէական գիտնականների ժողովը», Այդ ժողովում 8 բաժիններ էին աշխատում: ահա դրանց զբաղումների ցանկը. 1) կրօնին վերաբերող

գիտութիւններ. 2) փիլիսոփայական գիտութիւններ. 3) իրաւաբանութիւն. 4) պատմութիւն. 5) բնական գիտութիւններ. 6) մարդարանութիւն. 7) լեզուաբանութիւն. 8) քրիստոնեական գեղարուեստ. Ժողովին մասնակից էին 1500 կաթողիկ գիտնականներ, որոնք և ստորագրեցին մի որդիական ուղերձ առ Հռովմայ պապը:

ՕՐԹՈՂՈՔՈՒՄ ԵԿԵՂԵՑԻ.

ՌՈՒՍՍԼԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻ.

— Օրիէնտըրգի առաջնորդ սրբազան Մակար Եպիսկոպոսն այս ամառ քարոզիչ առաքել էր ուղարկել Ղրիւնդներին մէջ. այս ձեռնարկութեան հետեանքներին մասին, այժմ նոյն թեմի «վիճակային համալսարան» շատ հետաքրքրական վեկուցումներ է տպագրում: Ինչպէս երևում է այդ վեկուցագրից, քարոզիչ քահանայի կարօտութիւն ունին ոչ թէ Ղրիւնդներն, այլ նրանց մէջ ցիրուցան ապրող ուղղափառ ուսանողները: Անապատի մէջ և Ղրիւնդներին հետ խառն ապրող այս քրիստոնեաները գրեթէ մոռացել են իրենց քրիստոնէութիւնն և փոխանակ նրանց վրայ ազդելու, իրենք են ներթափուել այդ վաչկատուն վայրենիների ազդեցութեան: Քարոզիչ քահանան այդ տխուր փաստի մի քանի օրինակներն է յառաջ բերում: այսպէս մի ծերունի ուսու, որ երկար տարիներ Ղրիւնդների մէջ ապրել էր և նրանց լեզուով ազատօրէն խօսում էր, ասաց քահանային. «կարծեմ թէ մեղք է Ղրիւնդներին իրենց հաւատից դալթակղեցնելն ու քրիստոնէութեան դարձնելը»: Մի քանի ուսանող մոռացել են անգամ, որ իրենք ուսու են և ոչ զրիւնդ և միայն քահանայի գալուստն է նրանց սթափեցրել:

Չեկուցագրին նայելով մի քանի Ղրիւնդներ սիրով լսել են քարոզչի խօսքերն և մխիթարուել սուրբ գրքերի ընթերցանութիւնով:

— «Ղուլնեան վիճակային համալսարան» հաղորդելով մեծ ընդունելութիւն են գտնում ժողովրդից արտաքույ ժամերգութեան ընթերցանութիւնները: Վերջին տարիներս ուսաց եկեղեցականները ժողովրդին կրթելու նպատակով օտն և կիւրակի օրերին եկեղեցուն կից մի դահլիճում և կամ եկեղեցիներում իսկ ընթերցանութիւններ և սուրբ գրքերի բացատրութիւններ են սահմանել, որոնց ունենդրելու համար ժողովուրդը սիրով է յաճախում:

— Հարաւային Ռուսաստանում մանաւանդ արեւմտեան կողմիս երկուսն առաւելում են ծխախոտի մշակութեան ընդարձակ ծաւալ ստանալու պատճառով տարածուում է և անբարոյականութիւնը: Դիւրին աշխատանքն ու մեծ օրավարձն գրաւում է այդ

կողմերը շատ աղջկանց ու կանանց, որոնք հեշտութեամբ վաստակում են և չափազանց ուրախ կեանք են անցկացնում ծխախոտի մշակման վայրերում: Ոչ միայն ամուսնացած կանայք ու չափահաս աղջկանք, այլ նաև 11-12 տարեկան մատաղահաս աղջկաներ վարակուած են այդ տեղերում քայքայիչ ախտերով: Ռուս հոգեւորականութիւնը այս չարիքի առաջին առնելու համար կառավարութեան աջակցութիւնն է խնդրում:

— Կանանց կրթութեան մի հետաքրքրական արդեւաթի մասին հաղորդեց վերջերս «Ռուսական միտք» կոչուող ամսագիրը: Ինչպէս երևում է ուսու գիւղացոց մէջ տարածուած է այն կարծիքը, թէ գրել կարգալ պէտք է ուսանին միմիայն այն աղջկաները, որ պիտի կոյս դառնան, «սեւազգեստները»: Ինչպէս կոչուում են նրանց: Կան գաւառներ, ուր բոլոր դպրոց յաճախող աղջկանց թիւն հազիւ է հասնում 150-ի, այսինքն ամէն մի դպրոցում 10-15 հոգու: սրա պատճառն այն է, որ գիւղացիք չեն կարողանում դպրոց յաճախող աղջկանց համար ձմերային տաք զգեստներ կարել, այդ նրանց համար չափ թանկ է ուստի աւելի լաւ են համարում, որ աղջկանքը ձմեռը տանը փակուած և տգէտ մնան, քան թէ ծնողներին ծախքերի մէջ ձգեն ձմերային զգեստներ կարել տալով: Այս չարիքի առաջն առնելու համար մի ուսու քահանայ 1893 թուին Ռոսսուշի գիւղում ամառային դպրոց է հաստատել, ուր ուսանում են միայն ամառը, այս փորձը յաջողուել է ու այն գիւղում, ուր ձմերային դպրոց էին գնում 2 հոգի միայն, ամառայինը յաճախում են 50 աշակերտուհի: Ահա մի նորանշան գործօն Ռուսաստանի լուսաւորութեան արգիլող-ցուրտը:

— Այս տարի սեպտեմբերին վրաց եկեղեցականները օտնեցին Խմերէթիայի առաջնորդ սրբազան Գաբրիէլ եպիսկոպոսի 35-ամեայ յօրելեանը: Այդ ականաւոր եկեղեցականը ծնուել է 1825-ին և ըսկզբնական կրթութիւնն ստանալով Թիֆլիզի հոգեւոր դպրոցում, կատարելագործուել է Պետերբուրգի ճեմարանում: այն տեղ նա բացի եկեղեցական գիտութիւններից ուսումնասիրել է և փիլիսոփայութիւն: 1850-ին ստացել է մագիստրոսի աստիճան, իսկ 1854 քահանայ ձեռնադրուելով նուիրուել է ուսուցչութեան, երկու տարի անցնելուց յետոյ կորցնելով իւր ամուսնուն, նա վաղը է մտել, իսկ 1860 թ. սկսած նա Խմերէթի առաջնորդն է և Կովկասեան օրթոդոքս եկեղեցականների մէջ առաջնակարգ տեղ է գրաւում: Սրբազան Գաբրիէլ եպիսկոպոսը և մատենագիր է: նրա «փորձական հոգեբանութեան հիմունք» կոչուող շարագրութիւնն մեծ հաւանութեան է արժանացել իւր ժամանակ, Գաբրիէլ եպիս-

կոպոսն անուանի է նաև իրրե քարոզիչ, նորա ազգութիւնը շատ անգամ վճռական ազդեցութիւն է ունեցել, Սրբազանի քարոզների ժողովածուն երեք անգամ տպագրուել է վրացերէն, թարգմանուել է անգլերէն և ռուսերէն, Գարրիէլ եպիսկոպոսի գործունէութեան մի մասն ևս նուիրուած է եղել քարոզութեան Արխաղիայում և Սուանէթիայում, այս գործունէութեան մասին մեծ գովասանքով են խօսում նոյն իսկ ռուսները, Իրրե առաջնորդի նրա գործունէութիւնը յատկապէս նուիրուած է եղել իւր հօտի մտաւոր մակերեւոյթը բարձրացնելուն և քաջանայից վիճակն ապահովելու, Ահա մի վիճակաւոր առաջնորդ որի կեանքի ուսումնասիրութիւնը շատ օգտակար կարող էր լինել ամէն մի եկեղեցականի համար:

— Սիրիի մեծ երկաթուղու շինութեան հետ խնդիր է յարուցուելու և եկեղեցիների ու դպրոցների շինութեան մասին, Սիրիում առ հասարակ քիչ են եկեղեցիք, ուստի և աղանդաւորները մեծ յաջողութիւն են գտնում, Սիրիի երկաթուղու ծախքերի մէջ մտցած են և եկեղեցեաց շինութեան ծախքեր և արգէն շինուած են 9 եկեղեցի-դպրոց, 9 առանձին եկեղեցի և 14 դպրոց:

— Ընդհանրութեան նահանգներում դպրոցական նոր օրէնքի հրատարակման են սպասում, արգէն իսկ հրատարակուել են նախապատրաստական խորհուրդների արձանագրութիւնները, որոնցից երեւում է, որ այդ գաւառների գիւղական դպրոցների դեկամբրների կարծիքով առաջին և եական խնդիրն ռուսերէնի աւանդումն է, որ զօրացնելու համար հնարաւոր է համարուում առաջիկայ իսկ ձմեռուանից բոլոր առարկաներն ուսուսաց լեզուով աւանդելու:

— Կրթութիւնը պարտաւորեցուցիչանելու խնդիրն աւելի և աւելի հերթական է դառնում Ռուսաստանում, մեծ է այդ գործին համակողմների թիւն, սակայն աւելի ևս շատ են հակառակորդները, Սրանցից շատերը սկզբունքով կրթութեան հակառակ են, նրանք այն կարծիքի են, որ կրթութիւնը տէրութեան վնասակար է, բայց կան և այլ տեսակ հակառակորդներ, նրանք սկզբունքին հաւանում են, իսկ գործադրութիւնն անհնարին են համարում, Այս տեսակ հակառակորդների կարծիքով տէրութիւնը պէտք է գեո. 250,000 դպրոց բանայ և տարեկան 125,000,000 ռուբլի ծախք աւելացնի, Այս հաշիւը չեն ընդունում շատերն և ապացուցանում են, որ հերիք կը լինի միայն 25,000 նոր դպրոց բանալ գիւղերում և 6000 քաղաքներում և այս բոլորը կը կառավարուի 11,000,000 ռուբլով տարեկան:

Դրամական այս ծանր բեռը բառնալու համար առաջարկուում է, որ վանքերն օգնեն տէրութեան և իրենց ստացած նուէրները գործ դնեն դպրոցների վերայ:

— Ռուսաց ծխական քահանաներից ոմանք նոր տարուան եկեղեցում դիմաւորելու միտքն են յղացել, Մի քահանայ նկարագրում է «Եկեղեցական համալսարանի» մէջ այդպիսի մի տոնախմբութիւն, 1894 թ. դեկտ. 31-ին այդ քահանան իւր միաբանակիցների և դպիրների հետ մի ընդհանուր հաշիւ է պատրաստում անցած տարուան եկեղեցական կեանքի մասին և երբ գիշերը ժողովուրդը եկեղեցի է հաւաքուում կարգում է նրանց, ապա գոհութիւն է մատուցանում Աստծուն և հսկումն է կատարում ճիշդ նոր տարուայ առաջին ժամին, Այսպիսի տոնախմբութեան բարոյական նշանակութիւնը գովելով «Տորոյեան վիճակային թերթը» առաջարկում է առաջիկայ նոր տարուան այս ձևով դիմաւորել:

ՌՈՂԱՐԱՄԱՆ ԵՎՆԵՆԻՅԻ.

Հոկտեմբերի վերջին Բոլղարիայի մայրաքաղաքում տեղի ունեցաւ Բոլղարիոյ ազատութեան համար նահատակուած դիւցազններից մէկի՝ Իգնատիոս սարկաւազ Լեւկու արձանի բացումն, Լեւկին 23 տարեկան հասակիցը նուիրել էր իւր անձը հայրենիքին, Նա մտել էր ժողովրդի մէջ իրրե քարոզիչ ազատութեան, ամէն տեղ նա իւր հայրենակիցներին բռնակալի շղթան կոտորելու էր դրդում, Տասն և երկու տարի շարունակ Լեւկին ազատութեան քարոզը կարգաց, Նա երևում էր ժողովրդի մէջ երբեմն սարկաւազի զգեստով, երբեմն Սոփիայի գիւղականի տարազով, երբեմն աղքատի ցնցոտիներով և վերջապէս երբեմն ժողովրդական ուսուցչի համեստ հագուստով, այս ձևով նա շրջեց ամբողջ Բոլղարիան, Քաղաք և գիւղ չը մնաց ուր Լեւկին ոտք չը դնէր և իւր նպատակին ծառայելով ստիպուած չը լինէր ծածկուել տաճիկ ոստիկանութիւնից, Ապստամբութիւն պատրաստելով՝ նա 5 տարուան մէջ ազատութեան մասնախմբեր կազմեց բոլոր քաղաքներում և գիւղերում, Վերջապէս նա ընկաւ տաճիկների ձեռքը, 1872 թուին վիրաւորուած գլխով և ձեռքով ձերբակալուեց Տըրնովում և բերուելով Սոփիա, դատաւարտուեցաւ կախաղանի, Դատավճիռը գործ դրուեցաւ 6-ին փետր. 1873 թուին, Լեւկուն արձան է կանգնած այն տեղում, ուր նրան կախցին, Հոկտեմբերի 22-ին, ս. պատարագից յետոյ հոգեհանգիստ կատարուեցաւ Սոփիայի մայր եկեղեցում, ուր ներկայ էին երկրի իշխանը, բոլոր բոլղարական սինոդն և մետրոպոլիտ Պարթենիոսը, Ֆերգինանդ իշխանը մի ներբողական ճառով դրուատեց Լեւկուն: